Vyda Bajarūnienė

Antono Čechovo kūrinių vertimų ypatybės prieškario Lietuvoje

Užsienio literatūros vertimų į lietuvių kalbą istorija nepasižymi tokia gilia ir turtinga tradicija, kokia būdinga daugeliui kitų Europos tautų literatūrų. Versti kūrinius į tautų, turinčių savo ilgaamžę nacionalinę literatūrą, kalbas – uždavinys daug paprastesnis nei į lietuvių kalbą, kurios klasikinė literatūra formuojasi komplikuotomis istorinėmis sąlygomis, įveikdama lenkų kultūros įtakas bei carinės Rusijos vykdytą lietuvių nutautinimo politiką. Sąlygos laisvai, be spaudimo iš išorės, kurti nacionalinę literatūrą lietuvių literatams atsirado tik pirmaisiais XX a. dešimtmečiais, po lietuvių kalbos draudimo panaikinimo 1904 m.

Lietuvos inteligentijos atstovai turėjo įdėti daug jėgų, kad užpildytų literatūros ir nacionalinės kalbos ugdymo bei turtinimo spragas. Kalbą reikėjo apsaugoti nuo lenkų ir rusų kalbų įtakos, plėtoti ir įvairinti remiantis tautosakos, šnekamosios kalbos turtais. Vertimuose šie siekiai pasireiškė įvairiomis verčiamų grožinių tekstų lituanizavimo formomis, vertimų tyrinėtojo Aleksandro Žirgulio terminologija – daliniu ir kraštutiniu lietuvinimu (14, 124).

Žymiausių užsienio autorių kūrinių vertimai į lietuvių kalbą aptariamuoju laikotarpiu buvo labai svarbūs ne tik dėl pažintinio literatūrinio diskurso išplėtimo, bet ir dėl jų reikšmės savai nacionalinei literatūrai ugdyti. Esama nemažai XX a. pirmos pusės rašytojų liudijimų apie įvairaus lygmens literatūrines įtakas, kurios paveikė jų kūrybinę manierą ar net paskatino imtis plunksnos[1]. Vertimai ne tik buvo įtraukti į kultūrinį literatūrinį kontekstą, bet ir neretai padėjo vertėjams siekti kitų tikslų, ne vien perteikti autoriaus mintis ir kūrybinę manierą, išlaikyti teksto stilistines ir leksines ypatybes, išsaugoti kūrinio potekstę. Po lietuvių kalbos draudimo panaikinimo pasireiškė lietuvių kultūros veikėjų pastangos mokyti tautiečius taisyklingos lietuvių kalbos, ją turtinti pasitelkiant įvairiausias priemones ir šaltinius, tarp jų ir vertimus. Tai buvo viena iš priežasčių, dėl ko kai kurie vertėjai nelabai stengėsi išlaikyti ir tiksliai perteikti originalaus teksto ypatybes, o įvairiai pakeisdavo/iškraipydavo vardus, faktus, buities ir socialinio gyvenimo realijas. Be to, tikėtina, kad kai kurie vertėjai taip bandė realizuoti savo kūrybines potencijas, nes verčiamas tekstas neretai tapdavo panašesnis į naują kūrinį negu į vertimą. Tai-

[1] Pavyzdžiui, Antanas Vienuolis amžininkams ne kartą yra minėjęs, kad jei ne Antonas Čechovas, kurio kūrinius rusų kalba jis buvo daug kartų skaitęs ir labai mėgo, vargu ar jis būtų tapęs rašytoju.

gi prieškario Lietuvoje susiklostė unikali situacija vertimų istorijoje, kai verčiamų tekstų lietuvinimas labai išpopuliarėjo. Šis reiškinys ne kartą yra tapęs to meto aštrių literatūrologinių diskusijų objektu, nes kai kurie literatai ir literatūros tyrinėtojai jam nepritarė ir ryžtingai pasisakė už verčiamo kūrinio idėjinės meninės prasmės išsaugojimą.

Šiame darbe tyrinėjamas vertimų lituanizavimas prieškario Lietuvoje apžvelgiant Antono Čechovo kūrinių vertimų ypatybes. Įžymiojo rusų klasiko kūrybos vertimai kaip tyrinėjimo objektas buvo pasirinkti todėl, kad jo proza ir dramaturgija Lietuvoje buvo ypač mėgstama ir verčiama nepaprastai gausiai. Be to, Čechovas pasižymėjo ypač rūpestingu ir ekonomišku požiūriu į meninį žodį ir laikomas teksto „povandeninių srovių“ meistru, todėl jo kūrinių vertimas yra gana atsakingas darbas, nes bet kokia transformacija tolina nuo autoriaus sumanymo, kūrinio idėjinės meninės prasmės. Pagrindiniai darbo šaltiniai – populiariausi to laiko Čechovo sulietuvinti vertimai, šio straipsnio autorės sudaryta rašyojo vertimų į lietuvių kalbą ir literatūrologų bei kritikų darbų apie jį bibliografija, taip pat nemažai aptariamojo meto bei nūdienos lietuvių literatūrologų tyrinėjimų, susijusių su analizuojama tema.

Prieš pradedant gilintis į Čechovo kūrinių vertimų ypatybes, būtina trumpai apžvelgti principus, kurie lemia aukštą vertimų kokybę. Pirmiausia pažymėtina didžiulė atsakomybė, kuri gula ant vertėjo pečių: „mokėdamas daug kalbų, turėdamas galimybę pirmas pasverti vertybę, kurią jis nori pateikti savo tautos kultūrai, privalo būti principingas teisėjas, duoti savo tautai tik labai geros kokybės dvasinį peną. <...> jo talentas ir protas lemia, ar kultūros vienijasi, ar jos konfliktuoja“ (13, 106–107). Šias antikinės literatūros vertėjo Henriko Zabulio mintis sutvirtina trys aiškiai apibrėžti reikalavimai, į kuriuos privalo atsižvelgti geras vertėjas: 1) tobulas gimtosios kalbos mokėjimas, jos resursų suvokimas, išmanymas ir sugebėjimas panaudoti verčiamame kūrinyje; 2) tobulas originalo kalbos mokėjimas, kad būtų suvokti, įvertinti ir perteikti visi verčiamo kūrinio kalbos subtilumai; 3) kruopštus verčiamo autoriaus epochos socialinio ir kultūrinio gyvenimo ypatybių išstudijavimas, taip pat autoriaus vaizduojamojo meto realijų, pavadinimų ir kt. išmanymas bei sugebėjimas surasti atitikmenis gimtojoje kalboje. Pastarasis reikalavimas suponuoja rimtas studijas, į kurias turi pasinerti vertėjas, ir tai jį suartina su mokslo darbuotoju (13, 108).

Taigi vertėjas, siekdamas teisingai ir kokybiškai gimtąja kalba perteikti kitakalbio rašytojo kūrinį, privalo ne tik turėti puikų filologinį pasirengimą, bet ir nuodugniai išstudijuoti verčiamo kūrinio autoriaus nacionalinę istoriją, kultūrą, buitį, etnografiją ir kt., pasižymėti aukšta erudicija. Vertėjas labai kruopščiai analizuoja originalą, gimtosios kalbos priemonėmis transformuoja mintį ir vaizdą, adekvačiai atkuria verčiamo kūrinio stilių, nuotaiką, potekstę. Svarbų vaidmenį čia vaidina ir meninė intuicija. Taigi vertėjo darbas – tai jo paties kūrybos ir ekvivalentų jo verčiamo kūrinio elementams paieškų sintezė.

Pirmasis Čechovo kūrinys į lietuvių kalbą buvo išverstas 1904 m. Kartą per mėnesį Tilžėje leidžiamo žurnalo „Ūkininkas“ 2-ame numeryje buvo išspausdintas apsakymo „Vanka“ vertimas „Jonukas“ (rusiško vardo lietuviškas ekvivalentas). To

paties žurnalo 6-ame numeryje pasirodė ir antras vertimas – apsakymas „Biaurūs žmonės“ (originalo pavadinimas – «Тяжелые люди»). Kas buvo pirmieji vertėjai, pirmą kartą pristatę lietuvių skaitytojams didžiojo rusų rašytojo kūrinius, nustatyti nepavyko, nes vertimai pasirašyti slapyvardžiais – J. Žiurkė, V. Piktasis. Aplinkybė, kad šių slapyvardžių daugiau jokiuose mūsų kruopščiai išstudijuotuose to laikotarpio publicistiniuose šaltiniuose aptikti nepavyko, duoda pagrindo teigti, tai buvus atsitiktinius literatūroje žmones, ir šis faktas neabejotinai turėjo įtakos vertimų kokybei, bet nesumenkino jų kaip pirmųjų vertėjų nuopelno.

Nuo 1904 iki 1940 m. buvo išversta apie 160 Čechovo kūrinių (remiuosi savo 1992 m. sudarytoje bibliografijoje užfiksuotais duomenimis). Tokia vertimų gausa liudija, kad Čechovas, greta Levo Tolstojaus, tampa vienu populiariausių ir verčiamiausių rusų rašytojų Lietuvoje. E. Bezekavičienė straipsnyje „A. P. Čechovas ir lietuvių literatūra“ rašo: „Pažangūs lietuvių kritikai ir rašytojai pabrėždavo Čechovo kūrybos aktualumą to meto lietuvių tikrovei, pažymėdavo, kad unter-prišibejevai ir belikovai kitokiais mundurais ir kitokiuose futliaruose gyvuoja ir buržuazinėje Lietuvoje. Juk pakako pakeisti rusiškus vardus ir vietovių pavadinimus lietuviškais, pakeisti buities detales (kaip tai darydavo kai kurie to meto vertėjai), ir Čechovo personažai virsdavo tipiškais „nepriklausomos“ Lietuvos atstovais. Todėl Kostas Korsakas tada ir pavadino Čechovą „pačiu lietuviškiausiu“ iš visų rusų rašytojų“ (15, 47) (iš rusų kalbos išvertė straipsnio autorė – *V. B.*).

Apytikriai iki 1930 m. populiariausi Lietuvoje buvo Čechovo humoristiniai ir satyriniai apsakymai, kurie iš tiesų daug kuo priminė to laikotarpio lietuvių gyvenimą. Daugiausiai versta nedidelės apimties kūrinių: visų pirma jie užimdavo nedaug vietos laikraščiuose, kur dažniausiai būdavo spausdinami, o antra, kaip jau minėta, vertimais užsiiminėjo žmonės, kuriems tas darbas dažnai buvo atsitiktinis ir laikinas, todėl didelių kūrinių jie versti nesiimdavo. Vėliau, 4-ajame dešimtmetyje, labai išpopuliarėjo Čechovo apsakymų apie inteligentiją vertimai, dėl aktualumo pažangių Lietuvos žmonių dvasiniams ieškojimams ir siekiams.

Lietuvių skaitytojai labai mėgo ne tik Čechovo apsakymus, bet ir pjeses. XX a. pradžioje lietuvių teatras dar tik formavosi, nacionalinių dramaturgų ir pjesių tuo metu labai trūko. Pirmuosius spektaklius statė mėgėjiškos (dažniausiai studentų) teatro draugijos. Populiariausios buvo trumpos vienaveiksmės komedijos, išjuokiančios visuomenės ydas. Išverstos Čechovo pjesės „Piršlybos“ (1907)[2] ir „Meška“ (1908) iš karto buvo traukiamos į lietuvių teatro mėgėjų repertuarą ir dažnai rodomos lietuvių scenoje. Lyrinės Čechovo dramos – „Trys seserys“ (vertė Balys Sruoga) ir „Vyšnių sodas“ (vertė Jurgis Talmantas) – pasirodė kiek vėliau, 1923 m.

Kadangi Čechovo apsakymai ir pjesės užėmė svarbią vietą prieškario lietuvių verstinėje literatūroje, jo kūrinių vertimų į lietuvių kalbą istorija domėjosi nemažai literatūros tyrnėtojų. Apie tai darbų yra parašę T. Čyžas, M. Grigaitytė, Š. Kurliandčikas, Edvardas Viskanta ir kt. Savo darbuose jie koncentravo dėmesį

[2] Šio vertimo atlikimo metus ir datą nustatė straipsnio autorė: „Vilniaus žinios“, 1907, № 149–152. Kazys Grinius pjesę išvertė pavadinimu „Jaunikis“.

į šio rašytojo vertimų chronologijos išdėstymą, bandė paaiškinti atskirų kūrinių populiarumo priežastis, atkurti Čechovo pjesių pastatymų Lietuvos teatrų scenose istoriją. Darbuose pažymima, kad kai kuriuose ikisovietinio laikotarpio vertimuose matyti laisvas elgesys su meniniu tekstu, ir dėl tos priežasties Čechovo stilius buvo iškraipomas, meninės savybės prarasdavo savo prasmę. Šio reiškinio priežastimis tyrinėtojai laikė arba siekimą padaryti Čechovo kūrybą artimesnę lietuviškajai auditorijai, arba tiesiog nerūpestingą vertėjų požiūrį į savo darbą. Toks aiškinimas veikiausiai laikytinas problemos supaprastinimu. Čechovo kūrinių lituanizavimo priežastys slypi daug giliau ir yra glaudžiai susijusios su istoriškai susiklosčiusia kultūrine situacija Lietuvoje.

Čechovo kūrinių dalinio lietuvinimo požymių aptinkame daugelyje ikisovietinių vertimų – tai personažų vardų, tėvavardžių ir pavardžių lituanizavimas. Kadangi ne visiems vardams pavykdavo rasti lietuviškų atitikmenų, kai kurie vardai verčiami nebuvo, – originalui pridėdavo lietuvišką galūnę: *Пантелей* – Panteliejus, *Александр Семенович* – Semeno Aleksandras (apsakymas „Priešai“ («Враги»), vertė S. Petraitienė 1923 m.). Kadangi Lietuvoje nėra įprasta kreiptis į žmogų vardu ir tėvavardžiu, vertime tėvavardis šalia personažo sulietuvinto vardo atrodo keistai, neįprastai, net komiškai.

Tikrinių vardų vertimo į lietuvių kalbą tradicija buvo pradėta pačiame pirmame Čechovo apsakymo vertime: apsakymas „Vanka“ gavo lietuvišką pavadinimą „Jonukas“ (1904). Kiti vertimai pratęsė personažų vardų lietuvinimą. Štai keletas pavyzdžių iš 1923 m. Petraitienės išverstų Čechovo 17 apsakymų rinkinio „Raštai“:

Иван Макарович («Белолобый») – *Makaro Jonas* („Baltakaktis“),
Сергей Павлович («Горе») – *Povilo Sergiejus* („Vargas“),
Григорий Петров («Горе») – *Grigalis Petrovas* („Vargas“),
Евгений Петрович Быковский («Дома») – *Petro Eugenijus Bikauskas* („Namie“),
Игнатий («Дома») – *Ignas* („Namie“),
Иван Алексеевич («Верочка») – *Aleksiejaus Jonas* („Verutė“),
Степан Лукич («Зеркало») – *Lukos Stepas* („Veidrodis“),
Анна Филипповна («Беззаконие») – *Pilypo Ona* („Neteisėtasis“),
Егор Власыч («Егерь») – *Vlaso Jurgis* („Jėgeris“),
Александр Семенович Папчинский («Враги») – *Semiono Aleksandras Papčinskis* („Priešai”) ir kt.

Tokios rusiškų vardų, tėvavardžių, pavardžių vertimo ypatybės patekdavo į to meto lietuvių literatų dėmesio akiratį. Daugelis jau tada suprato tokio įpročio absurdiškumą, net žalą. Savo nuomonę šiuo klausimu išsakė ir autoritetinga to meto literatė Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė. Straipsnyje „Apie vertimus“ (1933) apie *Jono Jonas* tipo vertimą ji sako, kad lietuviui tai atrodo „juokingai grandioziška“ (gal cituojama), tuo tarpu „<...> rusų *Ivan Ivanovič, Marija Dimitrijevna* labai mandagus, rodąs daug pagarbos pavadinimas, tačiau toks savotiškas, kad, išvertę mūsiškai mandagiai *ponas Jonas, ponia Marė*, gauname lyg „kitą tipą“, asmuo tas pasirodo be savo charakteringo rūbo, nustoja savo individualybės“. Toliau ji pastebi, kad

prancūzų, lenkų, vokiečių, italų literatai tai suprato seniai ir palieka originalų rusišką variantą: *Ivan Ivanovič, Marija Dimitrijevna* (6, 52).

Iš dalies sulietuvinti Čechovo kūriniai daugiausiai ir apsiriboja vardų lietuvinimu, o likęs kūrinio tekstas pasižymi pažodinio vertimo ypatybėmis. Pažodinis vertimas, kaip žinoma, neretai pažeidžia kūrinio atmosferą, nuotaiką, potekstę. Toks vertimo būdas šiuo atveju paaiškinamas vertimo tikslinių akcentų transformavimu: buvo ne tiek siekiama teisingai perteikti teksto idėjinį meninį pagrindą, bet turtinti nacionalinę literatūrą, nacionalinę kalbą ignoruojant verčiamų kūrinių autentiškumą. Tačiau pažymėtina, kad dėl vertimo pažodiškumo kartais lietuviškame tekste būdavo paliekami neišversti rusiški žodžiai. Pavyzdžiui, 1930 m. A. Kelmučio išverstoje Čechovo vieno veiksmo pjesėje „Meška“ skaitome: *denščikas* (rus. *«денщик»* – pasiuntinys (kareivis)), *duelinis* (būdvardis nuo rus. *«дуэль»* – „dvikova“), nors buvo galima rasti lietuviškų atitikmenų. Pažodžiui išversti grynai rusiški posakiai lietuviškame tekste atrodo nenatūraliai ir kelia šypseną: *O dramblio nepastebėjau* (rus. «*А слона-то не заметил*»), *Aš, letenėle, valgyti noriu* (rus. «*Я, лапочка, есть хочу*») (Girinis / vertė P. Lastienė; 1921), *Jeigu visą amžių Lozorių giedoti, tai ir senelė to neverta* (rus. «*Ежели цельный век Лазаря петь, то и старуха того не стоит*») („Meška“ / vertė A. Kelmutis; 1930).

Įdomu, kad dalinio lietuvinimo neišvengė ir vienu geriausių laikytinas to laikotarpio Čechovo kūrybos vertimų – 1923 m. Sruogos išversta drama „Trys seserys“. Lietuviškam tekstui būdinga ypatinga poetiška intonacija, primenanti eiliuotą kalbą; akivaizdu, kad vertėjas suvokė poetišką kūrinio dvasią ir siekė ją perteikti. Sruoga verčia gana tiksliai, teksto stengiasi nelietuvinti, lotyniškas ir prancūziškas frazes palieka originalo kalba. Pagrindinių herojų – seserų – vardai nėra pakeisti: Olga, Maša, Irina; nelietuvinami ir kai kurie kiti grynai rusiški vardai, tokie kaip Ferapontas, Anfisa, Vasilijus, tačiau tėvavardžiui suteikiama lietuviška forma: Romano Jonas, Ilijaus Fedoras, Ignoto Aleksandras, Levo Mikalojus.

Kita lietuvinimo forma – kraštutinis verčiamo teksto lietuvinimas – pasižymi neribojama elgesio su kūriniu laisve, kai vertėjas mano turintis teisę keisti lietuviškais atitikmenis viską, ne tik personažų vardus, bet ir istorijos, buities, geografijos, socialinio gyvenimo faktus bei realijas. Vertėjų fantazijos rezultatas – neatpažįstamai pasikeitęs kūrinys, kuris veikiau laikytinas sekimu ar perdirbimu nei vertimu. Neretai perdirbimas ar sulietuvinimas yra fiksuojamas paantraštėje, pavyzdžiui:

Apie tabako nenaudą / Sulietuvino K. Gr. // Vilniaus žinios, 1907, Nr. 154.

Pastumdėlis: (iš vasarininkų gyvenimo: 1-o v. juokas) / Kiek perdirbęs, vertė J. Baronas // Vilniaus žinios, 1909, Nr. 11–12.

Lažybos / Sulietuvino M. Yčas // Vienybė. – 1910, Nr. 28-29.

Pašnekesys su juodvarniu / Pagal A. Čechovą parašė Smidras // Garnys, 1911, Nr. 10.

Džiaugsmas / Pagal A. Čechovą parašė Banas // Šaltinis. – 1912, Nr. 32.

Yla maiše / Sulietuvino Banas Tvanas // Šaltinis, 1912, Nr. 28–29.

Žmogaus pašnekesys su šunimis: Pagal A. Čechovą / Vertė Druskius (A. Dambrauskas) // Neva juokai, neva ašaros. K.: Šv. Kazimiero d-jos leid., 1915.

Greitoji pagalba / Aplietuvino S. Dabušis // Lietuva, 1927, Nr. 126.

Piršlybos: 1-o v. komedija / Laisvai vertė I. S. Šiauliai: Aukuro (sp-vė „Titnagas“), 1928, 16 p.

Moterų laimė ir kiti apsakymai / Laisvai vertė ir lietuvino Stasys Dabušis. K.: Vairas (Br. Gurvičių sp-vė), 1929, 238 p. Su autoriaus atvaizdu ir buitraščiu.

Oratoriaus karjeros galas / Sekant A. Čechovą parašė Žvagutis V. // Lietuvos žinios, 1930, Nr. 145 ir t. t.

Skaitytojas, susipažinęs su A. Čechovo kūryba originalo kalba, skaitydamas šių vertėjų išverstus kūrinius išgyvena visą jausmų spektrą – nuo pasipiktinimo iki smagaus juoko. Tipiški (tačiau ne vieninteliai) šiuo požiūriu yra Stasio Dabušio išversti Čechovo apsakymai „Moterų laimė ir kiti apsakymai“, pasirodę atskira knyga Kaune 1929 m. Rinkinį sudaro 31 kūrinys. Skaitant tekstus akivaizdu, kad vertėjas nė nesivargina ieškodamas rusiškų vardų ir pavardžių atitikmenų lietuvių kalboje, o parenka juos pagal jam vienam suprantamą logiką, be jokios aiškesnės „pakaito“ motyvacijos, pavyzdžiui:

Генерал лейтенант Запупырин («Женское счастье») – *Generolas leitenantas Galvydis Veršaitis* („Moterų laimė“).

Любовь Григорьевна («Хороший конец») – *Pranciška* („Gera pabaiga“).

Jeigu iki to laiko dar ir buvo galima vertėjams priekaištauti dėl kalbos skurdumo, nevaizdingumo, tai šio rinkinio vertimo savybė kardinaliai priešinga: vietoj lakoniško Čechovo žodžio išversto teksto pagrindą sudaro išskirtinai „vaizdinga“ leksika. Herojai „nemoka“ tiesiog *įeiti, kalbėti, sėdėti*, vertime šiems žodžiams parinkta sinonimika daro rašytojo stilių gremėzdišką, neturintį nieko bendro su originalo stilistika:

Под мышкой *несу* живого человека («Беззаконие») – Po pažaste *rioglinu* gyvą žmogų („Neteisdarbis“).

...*он* вошел *в свою дачу*, направился *к жене* («Беззаконие») – ...jis *piniote įpiniojo* į savo varsarbūstį, *nukėblino* į pačiutę („Neteisdarbis“).

...*ходил* по комнате, *курил* сигару и *говорил* («Хороший конец») – ...*dūlinėjo* po kambarį, *žindo* cigarą ir *rentavo* („Gera pabaiga“).

Čia pateikti tik keli pavyzdžiai, tačiau ir iš jų matyti, kad vertėjas arba neleistinai ignoruoja autoriaus estetines nuostatas dėl teksto lakoniškumo ir paprastumo, arba nieko apie jas nenutuokia. Net lietuvių kalbos taisyklingumo požiūriu kai kurie „vaizdingieji“ sinonimai kelia abejonių (*rentavo, įpiniojo, rioglinu)*. Be to, vertėjas dažnai nemotyvuotai ir netinkamai vertimo tekste vartoja daugybę lietuvių kalbos tarminių žodžių. Pavyzdžiui, apsakymo „Skaitymas“ («Чтение») herojai kalba dzūkiškai, apsakyme „Jaunikiai ir mergos“ («В бане») skaitome apie žemaitiškai kalbančius personažus, o apsakyme „Naktis prieš Bylą“ («Ночь перед судом») vartojama archajinė leksika.

Vertėjas išradingas ir parinkdamas ekvivalentus religinėms, istorinėms, socialinėms, buitinėms gyvenimo realijoms, pavyzdžiui:

Чтобы мне князем или графом сделаться, нужно весь свет покорить, Шипку взять, в министрах побывать, а какая-нибудь, прости господи, Варенька или Катенька, молоко на губах не обсохло, покрутит перед графом шлейфом, пощурит глазки - вот и ваше сиятельство... («Женское счастье») – Kad aš tapčiau kunigaikščiu ar grapu, man reikia visas pasaulis užkariauti, Vilnius iš lenkpalaikių atgauti, paministeriauti, o kokia nors, atleisk Dieve, sunkias nuodėmes, Barbutė ar Katriutė, kuriai dar motynos pienas nuo lūpų nenudžiūvo, pakraipys prieš grapą „uodegą“ pamirkčios akutėms – štai tau ir jūsų šviesybė... („Moterų laimė“).

Генерал, понимаешь, Анну первой степени имеет, а то и дело слышишь, как его жена чешет: “Дурак! дурак! дурак!” («Женское счастье») – Generolas, supranti, pirmojo laipsnio Vyčio kryžių turi, o tolydžio girdi, kaip jįjį bobelė šukuoja: „Kvaily! kvaily! kvaily!“ („Moterų laimė“).

Šiame darbe apžvelgėme tik vieno vertėjo atliktą Čechovo kūrybos kraštutinio lietuvinimo pavyzdį, tačiau panašiomis ypatybėmis pasižymi ir kitų laisvai vertusių ar perdirbinėjusių šio rašytojo kūrinius vertėjų darbai. Tokio elgesio negali pateisinti net paantraštės „laisvai vertė ir lietuvino“, nes originalo tekstas tampa visai neatpažįstamas. Vertėjai, lietuvinę Čechovo kūrinius, tarsi žaidė su tekstu, demonstruodami ir gimtosios kalbos galimybes, ir savo kūrybinius gebėjimus; dažnai jie nematė reikalo atsargiau naudoti savo kūrybines galimybes, ir būtent todėl, kad autoriaus ir vertėjo meninė orientacija ir kūrybinė maniera nesutapdavo, iškilo kūrinio prasmės, autoriaus kūrybinės manieros užgožimo bei iškraipymo pavojus. Savų kūrybinių nuostatų sujungimas su verčiamu kūriniu pažeisdavo kūrinio meninę vienovę, polifoninį skambesį, potekstę, kurios paskirtis yra erdvės interpretacijoms sukūrimas. Čechovo kūrinių vertimų istorijoje galima išskirti nemažai empirizmo; dvi binarinės opozicijos – pažodiškumas ir totalinis lietuvinimas – daug kartų buvo realizuotos kraštutinėmis išraiškomis. Čechovo lituanizavimas glaudžiai susijęs su istorinėmis to meto permainomis šalyje – kai viskas kuriama iš naujo, atsiranda dirva ir literatūriniams eksperimentams. Tokie eksperimentai sąlygojo neįprastą ir unikalų vertimų praktikos reiškinį, patvirtinantį, koks sudėtingas literatūros raidos kelias, o literatūros ir gyvenimo ryšys – neatsiejamas.

Literatūra

1. A. P. Čechovo raštai. Vertė S. Petraitienė. Kaunas: Dirva, 1923.
2. *Čechovas A*. Moterų laimė ir kiti apsakymai. Laisvai vertė ir lietuvino Stasys Dabušis. Kaunas: Vairas, 1929.
3. Girinis: 4-ių v. komedija / Vertė P. Lastienė. Mariampolė: Dirva, 1921, 107 p.
4. Jaunikis / Iš „Predloženije“ sulietuvino K. Grinius // Vilniaus Žinios, 1907, Nr. 149–152.
5. Meška: 1-o v. juokai / Vertė A. K-mas (Klimas) // Vilniaus žinios, 1908, Nr. 4, 6, 7.
6. Meška: 1-o v. juokai / Vertė A. Kelmutis (A. K-mas). 2-as leid. K.: Vairo (s. Neimano spvė), 1930, 31 p.
7. *Čiurlionienė S.* Apie vertimus // Gimtoji kalba, 1932, sąs. 4.
8. *Čyžas T.* A. P.Čechovo kūrinių leidimas lietuvių kalba // Literatūra ir menas, 1954, liepos 3.
9. *Grigaitytė M.* Čechovo kūriniai lietuvių kalba // Komjaunimo tiesa, 1954, liepos 15.
10. *Kovarskienė V.* Antonas Čechovas Lietuvoje (1904–1989). Vilnius, 1992.
11. *Kurliandčikas Š.* Rašytojo kūrinių leidimas Lietuvoje // Tiesa, 1960, sausio 7.

12. *Viskanta E.* A. Čechovas lietuviškai // Pergalė, 1962, Nr. 4, p. 137–144.
13. *Zabulis H.* Vertėjo kultūra ir jo vaidmuo visuomenėje / Meninio vertimo akiračiai. Vilnius, 1986, p. 106–108.
14. *Žirgulys A.* A. Čechovo raštų vertimai // Pergalė, 1971, Nr. 9.
15. *Безекавичене Э.* А. П. Чехов и литовская литература / Межнациональные литературные связи на уроках русской литературы. Каунас, 1985.